

Ik ben een pelgrim

Eerste van drie vieringen over Ideniteit

16 augustus 2015
Joke Visser en Leo van Driel

Pelgrim naar Santiago

Ik ben dit jaar als pelgrim naar Santiago gelopen. Op 29 maart begon mijn tocht vanuit Rocroi, een kleine vestingstad in het noorden van Frankrijk, bij de grens met België. Op 22 juni ben ik in Santiago de Compostela aangekomen. Een tocht van bijna 3 maanden. De weg naar Santiago is een oude pelgrimsroute, die al in de Middeleeuwen is ontstaan. Ik ben daarmee in het voetspoor gegaan van heel veel mensen, die uit alle delen van Europa naar de relieken van de apostel Jacobus trokken.

Na 1975 is de pelgrimage naar Santiago weer herleefd. De pelgrimsroutes zijn keurig met bordjes en pijlen aangegeven. Er zijn routebeschrijvingen met overnachtingsmogelijkheden te krijgen. En er zijn voldoende herbergen en restaurants en winkeltjes onderweg, zodat je als pelgrim geen dorst of honger hoeft te lijden.

Maar waarom willen mensen naar Santiago wandelen of fietsen, als je er toch veel sneller met de moderne vervoermiddelen heen kan gaan? Wat motiveert hen, of anders gezegd, wat brengt hen in beweging?

Dat komt omdat de weg gaan tot aan een eindpunt, anders is dan op een dat eindpunt komen.

Om de weg gaan, moet je gaan bewegen en in beweging blijven. Om in Santiago als eindpunt te komen, kun je je vrijwel geheel laten vervoeren. Maar de ervaring tijdens de weg (naar Santiago) is zeer verschillend.

De ervaring, die een snelle treinreis je geeft, verschilt niet zo veel waar je ook heen rijdt. Maar de ervaring van een pelgrimstocht brengt je in contact met alle plaatsen en mensen, die je onderweg ontmoet. Het gaan van de weg is de kern van de pelgrimstocht en niet de aankomst bij het eindpunt. Het eindpunt is het keerpunt, waar de weg omkeert en de weg weer richting huis gaat.

De ervaringen tijdens mijn pelgrimstocht vond ik verrijkend. De tocht voert door het land en de natuur. Toen ik op weg ging stonden de bomen nog in knop en het was volop zomer aan het eind van de tocht. Veel planten groeien op, bloeien, vormen zaad en zijn zo op de plaats waar ze staan toch in beweging.

En het is een tocht langs veel ontmoetingen met mensen, hun dieren, hun huizen en wonen, hun werk, hun gewoonten van eten en drinken. De ontmoetingen zijn bijna altijd hartelijk.

Als je zelf niet gehaast bent, en waarom zou ik haast hebben, wordt je op weg soms zomaar uitgenodigd voor een kop koffie of een glas wijn.

En al die ontmoetingen en ervaringen roepen ook van alles wakker uit je eigen ervaringen en herinneringen. En zo is een pelgrimstocht ook een ontmoeting met mezelf, met mijn eigen gewoonten, karakter, geschiedenis, en worstelingen en wat ik heb gekregen. Daar gaat ook het lied van Maria de Groot over dat we nu gaan zingen:

Vóór mij alleen de weg. Voor mij alleen.
Zoals een albatros alleen moet gaan.
Zoals mijn onbevreesde zuster maan,
die zelf de nacht verlicht die zij doorstaat.
Geen huis meer achter mij, geen huis meer voor.
Alleen de woorden die ik in mij hoor,
alsof een medestem mij kent en leidt.
Ik kan niet anders dan in luister gaan.
Als had ik vleugels, deed ik sterren aan.
Met u alleen de weg, met u alleen.

Leo van Driel

Ben ik een pelgrim?

Thema van deze serie vieringen is Identiteit. Bij pelgrimage denk ik niet in eerste instantie aan identiteitzoekers.

Mijn vriendin Johanna liep in 2000 van Rijswijk naar Jeruzalem met tentje op haar rug, in een rechte lijn door Duitsland, Tsjechië, Roemenië, Bulgarije, Turkije en met de boot naar Israël. Geen identiteitzoeker maar meer iemand met een missie. Zij bad onderweg voor de vrede in Jeruzalem en ze vroeg mensen onderweg om mee te bidden. Haar hartsverbinding was met deze stad, ze droeg een gouden halssierraad dat een verbinding was van de davidsster, het kruis en de halve maan. Zocht zij zichzelf? Haar identiteit? Toen ik haar dit vroeg antwoordde ze: mijn identiteit, daar ben ik helemaal nooit mee bezig geweest. Ik had een groot verlangen bij te dragen aan vrede daar. Maar na wat nadenken zei ze: wat is dat dan, die identiteit, is het belangrijk dat ik mij onderscheid? Is dat interessant? En nog later: toch vond ik ook mijn eigen diepere verlangen in het lopen zelf. Die dingen lopen (!) dus dooreen.

Maar mensen zoals ik, niet op die camina, maar gewoon thuis, ik zoek naar mijn weg hier in dit leven. Gaandeweg mezelf leren kennen, ontdaan van "ontlenen aan werk, aan verwachtingen etc."

Naast de vraag: Wat onderscheidt mij van anderen en is dat belangrijk is voor mij onderzoek ik meer de vraag: Hoe vind ik een weg die mij verbindt met een ander zonder dat het mij wegtrekt van mijzelf?

We koppelen de vraag naar identiteit en het gaan van de pelgrim vandaag een korte tekst uit Jacobus 1. Word dader van het woord. De tekst is rijk en diep. Hij zegt dat ik zalig word in het doen van mijn woord. Dat lijkt in eerste instantie veel op: geen woorden maar daden, maar de tekst roept ook op tot reflectie, hij roept op tot zelfinzicht en dan niet in de zin van navelstaren (waarvan ik zonet las dat het niet veel meer kennis oplevert dan kennis van de navel!!).

Ik hoor Leo zonet: En zo is een pelgrimstocht ook een ontmoeting met mezelf, met mijn eigen gewoonten, karakter, geschiedenis, worstelingen en wat ik heb gekregen. Lopen en jezelf ontmoeten, bewegen en ontdekken wat er was, dat doet een pelgrim al gaande, hij maakt een continue kruisbeweging: hij ordent, hij ontdekt.

Dat mooie lied dat we net zongen spreekt van "ik kan niet anders gaan dan in luister, in het licht van mijn onbevreesde zuster maan. Ik hoor ook dat luisteren er in. Het horen naar een gevoeld verlangen: in beweging komen moet ik toch ook als ik in mijn spiegel kijk om te zien - werkelijk te zien wie ik ben. Onthult onze eigen weg zich als we luisteren? Zoals een gebed meer is dan een vraag, meer een horen nadat mijn vraag zich vormde. Een zoeken naar de eenvoud van mijn eigen zijn.

Ben ik, zoals Nietzsche zei: meester en vormgever van mijzelf. Of is er, zoals in de brief van Jacobus aan de stammen in de verstrooiing staat: een door God geplant woord in mij.

Wij vermoeden een verband tussen de weg naar binnen (die uiteindelijk uitmondt in ons handelen: toch....) en het gaan van de pelgrim. Beiden zoeken groei van het Zelf, komen in beweging met al het spannends dat daarmee gepaard gaat.

Joke Visser

Lezing: Jacobus 1, 22-25

Overweging (1)

Jacobus

We kozen voor de korte, diepzinnige tekst uit de brief aan Jacobus. Ik lees hem nog een keer: Als je niet doet wat je zegt, je geen dader bent van je woord dan herken je je zelf niet, je vergeet onmiddellijk na de blik in die spiegel wie je bent. In het doen (of misschien ook in het bewust LATEN, er wordt al zoveel GEDAAN) leer je jezelf trouw blijven, je jezelf herinneren. Doe je niet je woord dan maak je je woord zinledig. Maar als ik mij vooroverbuig naar de volmaakte wet die vrijmaakt, dan zal ik zalig zijn door het doen. Ik breek mijn hoofd er over. Wat is die wet die vrijmaakt? Hoe voel ik dat ik doe wat mij vrij maakt

van verwachtingen van anderen? Hoe houd ik het uit om in die spiegel te kijken?

In het kinderboek (maar wat heet) *Het oneindige verhaal* van Michael Ende moet de jonge held Atrejoe door drie poorten om zijn Kleine Koningin te redden. Zij moet een nieuwe naam. De tweede poort is de spiegelpoort. De moeilijkste. In die spiegel zie je jezelf zoals je werkelijk bent en de meeste helden rennen weg. Zij buigen zich voorover en zien wat ze niet willen zien. Blijf je kijken dan verdiep je je zelfkennis. Inclusief je duistere kanten. Zo blijft de jonge held bij zijn queeste. Zie het beest in de bek. Je bent het.

Context

Als ik kijk naar de context van dit fragment dan heeft Jacobus het niet direct over ons woord dat wij gestand moeten doen maar over het woord van God dat in ons is geplant. Ik vermoed dat het wezenlijk is dat "wat in mij is geplant" door mij mag gekend en herkend en dat het mij blij maakt als ik handel naar die verbinding. Mijn eigenheid en Gods eigen bedoeling met mij. Maar ik heb geen beeld bij een God die iets in mij plant, woord of anderszins. Het is juist het zoeken naar de eigen aard, de groei onze vele maskers – naar een meer volwassen identiteit, naar wat ik graag en met liefde wil bijdragen. Nu is dat makkelijk gezegd en ook wel iets dat wij ons blijkbaar kunnen permitteren. Veel mensen kunnen helemaal niet doen wat ze graag willen. Vluchtelingen, mensen zonder papieren mogen niet eens doen wat ze kunnen, mogen niet bijdragen.

Leo vertelde in onze voorbereidende gesprekken dat hij onder het lopen meer en meer balans voelde tussen denken, willen en doen. Is dat wat hier wordt bedoeld? Balans tussen een diepere zin en wat jij graag wilt bijdragen?

Getrokken uit de schoot

Ik herinner me een tijd van duisternis, 15 jaar geleden, ik had een burn-out. Ik kon niets meer. In die periode moest ik wel in de spiegel kijken en dat was ook schrikken. Ik kon niet alles, ik was geen perfecte moeder, ik moest me ontdoen van een aantal maskers. Wat mij wezenlijk hielp waren twee stukken van mijn werk. Drugpunt en het samen met een lieve collega bedenken hoe dat straatpastoraat er zou moeten komen. Gebruikers vroegen om erkenning van hun eigen rouw- en verlies. Ik kwam tot warmte, ik voelde dat ik dat heel graag – samen met anderen - in het leven zou roepen. Het hielp mij en het was niet het handelen dat hielp; het was het herkennen van iets dat me blij maakte, dat trok me overeind. Dat heb ik geleerd in een heftig soort spiegel.

Ellen Warmond verwoordde het prachtig in het volgende gedicht – ook een lied uit passage –

Vreemdeling

Hoe men zichzelf kan bewonen
als nooit volkomen aanvaarde
nooit volmaakte vreemdeling.

Hoe men moeizaam het juiste woord zoekt
in de eigen/andere taal
om zichzelf te overtuigen
ik ben er heus helemaal
ik vul me volledig,
ik hoor er bij,
ik ben allang geard in mij.

Wat helpt om te groeien in die zelfacceptatie, in het vinden en vormen van wat ik mijn identiteit noem. Een crisis? Is dat waar we op zitten te wachten? Het voelt zoals in dat lied van weg en omweg: Een duisternis, een neerzitten aan de kant, moe en dorstig. Dan is er dat woord, geplant in mij: een naam die mij overschaduwet, omgeven door uw duister opdat de dieren mij niet verslinden. Dat gebed voelde ik in me: laat mij niet over aan mijzelf. Ik leef immers op van verbinding.

Is dat wat een pelgrim zoekt? Groei van het Zelf? Of bijdragen aan de samenleving? of is dat hetzelfde? Jacobus maakt dat niet los. Ergens verderop in de tekst zegt hij: Als je geen daden kunt laten zien ben je als iemand die zegt tegen iemand zonder kleding: geluk er mee, houd u warm en eet goed!! de tekst die wij

kozen verwijst ook naar de Bergrede: zalig zijn....

Erreg he

Ik hoef maar naar het journaal te kijken en ik zie migranten bij Calais, bij de kanaaltunnel. Mensen die ons een vreselijke spiegel voorhouden (niet de sfeer van : Erreg he, maar de vraag: doe ik mijn woord???). Europa en zeker Nederland laat veel te weinig vluchtelingen toe. De rekeningen liggen bij Griekenland, Libanon, en ook bij Hongarije waar ik makkelijk zeg: die muur, erreg he....En ik?

Hoog land

Er is zoveel dat mij afleidt ervan, dat voel ik als de woestenij waarin wij gevangen zijn.

Maar in ons zingt het: hoe zou ik ooit jou niet behoren, o stem geklonken in mijn oren.... Die balans, het luisteren, het voelen, het overgeven en het doen.

Nogmaals, Leo: Is dat wat een pelgrim zoekt? Wat is de wet van de vrijheid?

Joke Visser

Overweging (2)

We gingen op weg naar Santiago de Compostela. Sant Iago, dat is: Sint Jacobus. Jacobus de oudere, apostel. Schrijver van de brief van Jacobus. In de kathedraal van Santiago bevindt zich een kistje met de stoffelijke resten van Jacobus. Ik neem dat zelf niet letterlijk, maar spiritueel voor waar aan. Ik zou ook kunnen zeggen: de nalatenschap van Jacobus wordt daar bewaard.

Wat voor man is deze Jacobus? Daar had ik voor ik weg ging niet over nagedacht. Maar tijdens de tocht zag ik afbeeldingen van Jacobus in kerken. Jacobus wordt afgebeeld als reiziger met mantel en hoed, met staf en waterfles en een boek in zijn hand. Op zijn hoed en mantel zitten schelpen, Jacobsschelpen. Het is een volwassen man met een baard. Wat wil dat beeld van Jacobus me zeggen?

Een reiziger is iemand die op weg is, een pelgrim. Jacobus is op weg gegaan toen hij door Jezus geroepen werd, weg van de visvangst om visser van mensen te worden. Daar staat hij dan in zijn regenmantel en met zijn zuidwester op, en draagt de schelpen nog als herinnering en opdracht. Hij draagt zijn staf als Mozes, als een herder. En aan zijn staf draagt Jacobus een waterkruik. Beeld van het levende water dat hij met ons wil delen. En hij draagt het boek met zijn boodschap voor ons, zijn evangelie. Op weg naar Santiago heb ik het een paar keer gelezen.

Wat schrijft hij in dat boek? We kozen voor deze viering een klein fragment van zijn boek. Jacobus roept ons op te handelen: word daders van het Woord, doe, spreek, handel in overeenstemming met het Woord. En dat Woord noemt hij aan het eind van de paar zinnen die we hoorden: de volmaakte wet die vrij maakt. Jacobus schrijft er nog meer over, maar deze paar zinnen zijn een belangrijk kernpunt in wat hij ons voorhoudt.

Dat kernpunt herken ik ook als iets dat tijdens mijn pelgrimstocht een belangrijke rol speelde. Ik ben met twee andere mannen samen op reis gegaan. En tijdens onze tocht ontstond er tussen ons een discussie over dit thema. De overeenstemming die er moet zijn tussen wat je zegt en hoe je handelt. Een voorbeeld: Ben je geloofwaardig als je pleit voor strenge milieueisen en je gaat zelf voor je eigen genoeg vliegen of autoracen, omdat je er toch geld genoeg voor hebt?

Want iemand is pas echt volwassen geworden als zijn daden en zijn spreken, evenwichtig in overeenstemming zijn met zijn denken, opvattingen, oordelen. Een jong kind laat zich in zijn daden en spreken nog leiden door zijn wensen van dat moment. Maar van een volwassen mens verwachten we evenwichtigheid, je verantwoordelijk gedragen en je verantwoordelijkheid nemen, grenzen kunnen stellen en kunnen respecteren, gelijkmatig zijn en flexibel, het vermogen hebben om iets op te geven en anderen iets te gunnen. En om volwassen te worden moet een mens toch kritiek kunnen verdragen, in de spiegel kunnen kijken, dat is met de ogen van een ander naar zichzelf kunnen kijken, zodat er zelfkennis ontstaat. Daartoe moet een volwassen mens barmhartig kunnen zijn voor anderen en voor zichzelf. Volwassen moet je worden. Dat is een proces van innerlijke ontwikkeling. Dat proces van volwassen worden houdt niet op. Beter: Zou niet op moeten houden. Maar op bepaalde terreinen heb ik emoties, gedachten en gewoonten, die zorgen voor innerlijke verstarring. Op die terreinen ben ik niet volwassen. Al denk ik eerst van wel. En is

het pijnlijk als iemand me op mijn tekortkomingen wijst.

De brief van Jacobus gaat ook over zulke gebreken die ons parten kunnen spelen. Mensen naar hun uiterlijk beoordelen, onbarmhartig oordelen, kwaadspreken, elkaar de les lezen, ruzie zoeken, om er eens een paar te noemen. En ik maak even een sprong naar onze tocht naar Santiago, er ontstond tussen ons ook ruzie, zodat midden in Frankrijk één tochtgenoot besloot terug naar huis te gaan. Na zijn vertrek hebben wij met twee man de tocht naar Santiago verder voltooid. Ik wil hier in het openbaar niet uitleggen hoe die ruzie ontstond en verlopen is, maar wel dat we verder lopend, over zijn onverwachte vertrek en de achtergronden daarvan nog veel gesproken hebben om tot inzicht te komen. Want wij weten niet dadelijk wat ons drijft, maar moeten onszelf onderzoeken en inzicht, wijsheid, zoeken. Wij moeten in de spiegel durven kijken om ons eigen gedrag en hart en denken te onderzoeken. Jacobus wees daar al op.

En zo vulden de ervaringen die ik tijdens de tocht naar Santiago opdeed en later het lezen van de brief van Jacobus elkaar aan. Volwassen worden en innerlijk vrij worden hebben veel met elkaar gemeen. Wie niet langer zijn wensen, begeerten, en vaste gewoonten bijna dwangmatig hoeft te volgen, heeft zich innerlijke vrijheid veroverd. Wie in zijn denken geen vooroordelen en dogmatische gedachten hoeft te volgen heeft zich innerlijke vrijheid veroverd. Dat is, denk ik, wat Jacobus voor ogen heeft als hij zegt dat de Wet vrijmaakt. De wet zegt immers dat wij God moeten liefhebben en onze naaste als onszelf. Als wij zo de wet volgen, worden wij opgevoed tot volwassen mensen en worden wij vrije mensen.

Toen ik als pelgrim op weg ging, had ik daar motieven voor. Ik wilde graag wandelen, nieuwe streken en steden zien, andere mensen leren kennen. Ik had vooraf niet bedacht dat ik de vraag: Hoe volwassen ben ik? moest overdenken. En nee, ik heb nog wel punten, waar ik vind dat ik me veel minder volwassen gedraag, waar ik mijn gebreken toedek. Daar doe ik het niet goed.

Toch maakt zo'n ervaring zo'n pelgrimstocht veel waardevoller. En het is wonderlijk dat die vraag: Hoe volwassen ben ik? zo bij Sint Jacobus past, waar ik bijna argeloos op weg naar ben gegaan naar Santiago.

Leo van Driel